

1988, 24. srpna – Dokument vydaný mluvčími Charty 77 Stanislavem Devátým, Milošem Hájkem a Bohumírem Janátem a Výborem na obranu nespravedlivě stíhaných „Policejní represe proti účastníkům akcí k 20. výročí sovětské vojenské intervence“ obsahující zprávu o demonstracích u příležitosti 20. výročí okupace Československa, o policejním zásahu proti jejich účastníkům a dalších postizích v souvislosti s výročním okupace (sdělení VONS č. 788, dokument Charty 77 č. 41/1988).¹

Jak je známo, došlo v Praze dne 21. srpna 1988 k mnohatisícové manifestaci na Václavském náměstí a na Staroměstském náměstí a pochodu pražskými ulicemi. Menší manifestace byly pořádány již 20. srpna a 21. srpna odpoledne. Kromě toho byly v předcházejících dnech rozšiřovány tři druhy letáků: Leták Nezávislého mírového sdružení, podepsaný Janem Chudomelem, vyzýval k „rozptýlené manifestaci na den 21. srpna“, která měla spočívat pouze v tom, že se občané označí trikolórami nebo obdobnou barevnou kombinací svého oděvu.² Dále byla rozšiřována výzva ke shromáždění na 20. srpna o 19. hodině na Václavském náměstí, podepsaná deseti neznámými jmény. A konečně leták Českých dětí, vyzývající k manifestaci na Václavském náměstí dne 21. srpna v 18 hodin.³

Chceme v této zprávě informovat o tom, jak účastníci všech těchto aktivit byli a jsou postihováni represivními silami. Výčet však bude nutně neúplný, protože se o mnohých událostech dovídáme se zpožděním anebo vůbec ne.

Již 15. srpna 1988 zahájil vyšetřovatel VB z okresní správy SNB v České Lípě trestní stíhání ve věci trestného činu pobuřování podle § 100 odst. 1 písm. c tr. z., k němuž mělo dojít rozhozením a vylepením letáků vyzývajících k rozptýlené manifestaci v Doksech a na pláži Máchova jezera: Dne 17. srpna 1988 vznesl por. Metál, vyšetřovatel téže správy SNB, obvinění z tohoto trestného činu vůči třem mladým lidem; dva z nich si nepřejí být jmenováni a hájeni našim výborem. Třetím obviněným je Stanislav Penc, nar. 28. února 1970, bytem Praha 4 – Chodov 972, Vyhnálkova

ulice, zedník, svobodný.⁴ Stanislav Penc však může prokázat, že se inkriminovanou noc ze 14. na 15. srpen v Doksech nezdržoval, neboť byl v Praze.⁵ Je stíhán na svobodě.⁶

Policejní zásah postihl také nejméně dvě občanky, podezřelé z rozšiřování letáků Českých dětí. Dne 17. srpna obklíčily orgány StB a VB domek v Praze 6 – Břevnově, Hošťálkova 13 nouzová [stavba], v němž žije Olga Hochmanová. Poté, co se jí podařilo z domku nepozorovaně odejít, byla v něm pravděpodobně provedena domovní prohlídka; byt je úředně zapečetěn. Téhož dne, zřejmě v rámci trestního stíhání ve věci (bez obvinění konkrétní osoby) byly provedeny dvě domovní prohlídky u Lucie Váchové, a to jednak v bytě v Bělohorské 10 v Praze 6, kde fakticky žije, jednak v bytě Martina Machovce, kde je policejně hlášena. Při první prohlídce bylo odňato 69 položek, mezi nimi rámeček k cyklostylování a cyklostylová blána s napsaným textem výzvy Českých dětí, dále kazety, samizdaty apod. Při prohlídce v bytě Martina Machovce, t. č. mimo Prahu, byl odňat pouze psací stroj a album fotografií. Lucie Váchová sama byla zadržována jako podezřelá z trestného činu do 18. srpna do 1 hod. v noci, kdy byla obeslána na týž den na 9. hodinu ranní ke svědeckému výslechu v této trestní věci.⁷

Policejní zásahy dále směřovaly proti členům Nezávislého mírového sdružení – iniciativy za demilitarizaci společnosti. Již 19. srpna byl na hlavním nádraží v Praze zadržen člen tohoto sdružení Jiří Štencl z Litovele a při nezákonné domovní prohlídce mu byly odňaty všechny písemnosti včetně všeobecné deklarace lidských práv, plánu Prahy a dále dva kusy odznaků s portrétem Alexandra Dubčeka. Jiří Štencl byl sice po osmihodinovém výslechu propuštěn, ale dne 21. srpna ve 14. hodin u pomníku sv. Václava byl znovu zadržen, tentokrát [na] 48 hodin.⁸ Jeden nebo dva dny byli vězněni i další členové NMS – Ondřej Černý, Jáchym Kaplan a Radek Zeman. Zvláště brutálně zacházela policie s Janem Chudomelem, který byl 21. srpna kolem 22. hodiny přepaden třemi muži v civilu zepředu a dvěma dalšími zezadu. Vstříkli mu do očí slzný plyn, srazili ho na zem, kopali ho, mlátili a tahali prudce za ušní lalůček. Vážně ho přítom zranili,

ještě dnes má nepohyblivé koleno. Vhodili ho do zavazadlového prostoru vozu Žiguli-combi a zavezli ho na oddělení VB do Školské ulice, kde příslušníci VB zavolali lékaře, aby ho ošetřil. Po dvou dnech strávených ve věznici v Ruzyni a v cele předběžného zadržení v Konviktské ulici příslušníci StB oznámili Janu Chudomelovi, že bude propuštěn, místo toho ho však zavezli do psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích, kde ho chtěli umístit do vězeňského pavilónu. Když tam nebyl přijat, převezli ho do civilního pavilónu č. 30, kde je od večerních hodin dne 23. srpna až dosud.^a

Další zásah proti NMS provedla StB dne 23. srpna 1988 o 17. hodině, a to v domě č. 20 v ulici U libeňského pivovaru v Praze. Přicházející byli postupně zadržováni a odváženi na okrsek VB v ulici Rosenbergerových v Libni. I se svými dvěma malými dětmi byla zadržena Alice Svobodová, byla však po půlhodině propuštěna. U dalších zadržovaných, Hany Marvanové, Ruth Šormové, Jáchyma Kaplana, Luboše Vydry a Jiřího Pavlíčka byly provedeny nezákonné osobní prohlídky, při nichž jim byly odebrány některé písemnosti. Propuštění byli až mezi 21. a 23. hodinou. Výsledky byly zaměřeny na průběh manifestace dne 21. srpna 1988, některé vyslyšající příslušníci StB obviňovali, že ji přímo organizovali. Je přitom všeobecně známo, že pokojná manifestace vznikla spontánně, o čemž svědčí i to, že petice podepisovaná u sochy sv. Václava byla sepsána až na místě. Dále je vyslyšeli na rozšiřování letáků vyzývajících k roztroušené manifestaci.

Pokud je nám známo, nikdo ze členů NMS nebyl obviněn a všichni byli již propuštěni.

Represe se zaměřila na signatáře a mluvčí Charty 77. Ing. Tomáš Hradílek, signatář Charty 77 a aktivista SPUSA, který spolu s bývalou mluvčí Charty 77 Evou Kantůrkovou položili v neděli k pomníku sv. Václava květiny, byl krátkodobě zadržen. Také signatář Charty 77 Jan Urban byl zadržován, a to po tři dny, 19., 20. a 21. srpna, vždy v denních hodinách. Markéta Fialková,

^a Pod textem sdělení je poznámka redakce Informací o Chartě 77: „Jan Chudomel byl propuštěn z PL [psychiatrické léčebny] dne 29. 8. 1988“.

signatářka Charty 77, byla vězněna den na Ruzyni. Tři mluvčí Charty 77, Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát, byli poprvé zadrženi 20. 8. v poledne, kdy chtěli předat na sovětském velvyslanectví dokument Charty 77 k Srpnu 1988. Stanislav Devátý byl dne 20. srpna 1988 eskortován do Gottwaldova, odkud se vrátil do Prahy, kde byl znovu krátkodobě zadržen. Miloš Hájek a Bohumír Janát byli rovněž zadrženi 21. srpna a propuštěni až okolo půlnoci. Spolu s Bohumírem Janátem byla zadržena i jeho přítelkyně Alena Plášilová. Půl hodiny po propuštění byli Bohumír Janát a A. Plášilová opět zadrženi na Václavském náměstí, údajně pro trikoloru, kterou měla A. Plášilová na oděvu. Byli vězněni na Ruzyni, kde se Alena Plášilová stala obětí psychického týrání: z magnetofonového záznamu pouštěli příslušníci StB nebo SNV hlas Bohumíra Janáta (vyslovoval své jméno) těsně před dveřmi její cely, potom slyšela bití, rány a „radu“ příslušníka – kdyby vám bylo špatně, zavolejte. Byla přesvědčena, že její druh je fyzicky týrán. Alena Plášilová byla propuštěna 22. srpna večer a Bohumír Janát 24. srpna okolo 0.30 hod.

Samotný policejní zásah proti průvodu a manifestaci 21. srpna 1988 večer se alespoň zpočátku vyznačoval jistou zdrženlivostí. Příslušníci VB používali spíše štítů než obušků, ovšem přítomnost policejních psů zvyšovala napětí. Později došlo při rozhánění manifestace k několika brutálním akcím, zvláště u Národního divadla. Krajně brutálně byl ztýrán ing. Vladimír Hajný, signatář Charty 77 ze Šumperka, který pracuje jako stavební dělník v Praze. Příslušník StB ho surově zbil, V. Hajný ho identifikoval jako muže-kulturistu, který jako první vkročil dne 14. května 1988 do restauračního sálu v Praze-Břevnově při zásahu proti 4. fóru Charty 77. Při zadržování okolo 22. hodiny 21. srpna na Národní třídě vyřadil V. Hajnému nejprve tři políčky, a když se napadený ohradil dotazem „Co si to dovolujete?“, odpověděl: „To ještě uvidíš, co všechno si já můžu dovolit“ a dal mu silnou ránu pěstní do varlat. Nato ho zatáhl do chodby sousedního domu, kde mu dal několik ran pěstí do hlavy; velmi bolestivá byla zvláště rána do spánku. Z Konviktské ulice, kam byl Vladimír Hajný dopraven, byl převezen do nemocnice Na Františku, zde byl ošetřen a lékař mu

vystavil potvrzení o zranění. Odtud ho převezli do Školské ulice a na Ruzyň. Byl propuštěn v ranních hodinách 22. srpna.

Dosud neznáme podrobnosti o dalších případech surovostí; zacházení s Janem Chudomelem a Vladimírem Hajným je však natolik hrubým porušením zákona a práva, že musíme se vši naléhavostí žádat vyšetření všech těchto násilností a přísné potrestání viníků.

Pokud jde o celkový počet zadržených, uvádějí ti, kteří byli na Ruzyni, počet 77 – zveřejněný ČTK – za krajně nepravděpodobný; odhady jdou nad sto krátkodobě uvězněných. Není známo, zda z patnácti osob, které měly být dne 23. srpna ráno podle vládního mluvčího zadržovány, byl někdo v průběhu dalších dvou dnů vzat do vazby, či zda byli všichni propuštěni.

V každém případě je krajně znepokojivé, že pokojné shromáždění občanů může vyvolat tak brutální a rozsáhlé zásahy orgánů státní moci. Ve svých důsledcích je za všechny tyto nezákonné a protispolečenské postupy nesporně odpovědno politické vedení státu.

Informace o Chartě 77, r. 11, 1988, č. 16, s. 2–4

POZNÁMKY

¹ Souhrnné informace o represích v souvislosti s manifestací 21. srpna 1988 v Praze přináší dále sdělení VONS č. 797 a 826, dokumenty č. 801 a 830. Informace o přípravách demonstrace a jejím průběhu, včetně citací z úředních dokumentů, obsahuje kniha Petra PLACÁKA: *Fizl*, Praha 2007, s. 137n. Demonstraci a postihům jejích organizátorů a účastníků se komplexně věnovala Nikola HAUSEROVÁ ve své bakalářské práci *Protirežimní demonstrace v srpnu 1988 v Praze u příležitosti dvacátého výročí okupace Československa a postihy jejích účastníků*, Katedra historie Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické při Technické univerzitě v Liberci, Liberec 2011; protirežimním demonstracím na konci 80. let obecně pak Oldřich TŮMA v publikaci *Zítřka zase tady! Protirežimní demonstrace v předlistopadové Praze jako politický a sociální fenomén*, Praha 1994.

Dvacátí výročí okupace Československa představovalo impuls pro představitelů opozice nejenom k vyjádření názoru na samotné vojenské potlačení reformního procesu, ale též na jeho důsledek včetně stávající situace

v zemi. Mluvní Charty 77 Stanislav Devátý, Miloš Hájek a Bohumír Janát vydali dokument „Slovo k 20. výročí srpna 1968“ vyzývající československé a sovětské vedení k pravdivému zhodnocení okupace Československa a československé občany k vyjádření svého mínění o okupaci a z ní vyplývající normalizační politice (dokument Charty 77 č. 40/88), CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – PREČAN, Vilém (eds.): *CHARTA 77: Dokumenty 1977–1989*, sv. 2, s. 1027–1029. Mluvní Charty 77 vydali též dokument „Výzva k zamyšlení“ adresovaný Federálnímu shromáždění ČSSR, vládě ČSSR a Ústřednímu výboru Národní fronty ČSSR obsahující návrhy kroků k demokratizaci země vypracované po policejním zákroku proti manifestaci 21. 8. 1988 (dokument Charty 77 č. 44/88), in: tamtéž, s. 1036–1037. Dále viz společné prohlášení východoevropských občanů k 20. výročí okupace Československa publikované in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 17, s. 10–11; prohlášení Rady svobodného Československa k demonstracím v Praze u příležitosti 20. výročí okupace Československa in: *Vídeňské svobodné listy* 43, 1988, č. 39–40 (29. 9.), s. 5, a petici k 20. výročí okupace Československa obsahující výzvu k odsunu sovětských vojsk z československého území, k odsouzení okupace, k propuštění politických vězňů a k uskutečnění svobodných voleb a respektování občanských a lidských práv (částečně s podpisy). LP, Sb. VONS, inv. č. 9, sign. IV/1, kart. 8.

Z dobové samizdatové produkce věnované demonstraci je možno mj. uvést: článek Evy Kantůrkové „Američanka v Praze“ o návštěvě její americké přítelkyně v Praze v době konání demonstrace k 20. výročí okupace Československa in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 16, s. 15–17; text Ludvíka Vaculíka „Srpnové září (fejeton)“ in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 18, s. 19–20, a Vaculíkův fejeton „Srpnový den“ in: *Listy* 18, 1988, č. 6 (prosinec), s. 20–21. Manifestace byla hojně komentována československým exilem, viz články: „Do pražských ulic se vrátila statečnost“ obsahující zprávy Evy Kantůrkové, Ivana Medka a ČTK o policejním zásahu proti účastníkům vzpomínkových oslav k 20. výročí okupace Československa, text petice z 21. 8. 1988 a komentář Milana Schulze in: *Svědectví* 22, 1988, č. 85, s. 6–9; „Průvod šel Prahou“ (autor podepsán pseudonymem „Bohemicus“) in: *Listy* 18, 1988, č. 6 (prosinec), s. 17; článek „Domov odpověď!“ in: *Americké listy*, 1988, č. 22 (9. 9.), s. 1; „Západní tisk o našich doma...“ o ohlasech na manifestaci v Praze k 20. výročí okupace in: tamtéž, s. 1; „Demonstrace desetitisíců v Praze“ in: *Vídeňské svobodné listy* 43, 1988, č. 35–38 (15. 9.), s. 1.

K režimnímu hodnocení demonstrace viz krátký článek „Pokus o provokaci“ o připomínkových akcích k výročí okupace Československa organizovaných v Praze a na jiných místech země členy italské Radikální strany a dalšími cizími státními příslušníky in: *Rudé právo*, 19. 8. 1988, s. 2, a též stručný článek „K nedělním rušivým akcím v Praze“ in: *Rudé právo*, 23. 8. 1988, s. 2.

- ² Text výzvy Nezávislého mírového sdružení podepsané Janem Chudomemlem k účasti na „rozptýlené“ manifestaci 21. 8. 1988 na protest proti okupaci Československa a trvajícím přítomnosti sovětských vojsk na jeho území byl publikován in: *Informace o Chartě 77*, r. 11, 1988, č. 15, s. 7.
- ³ Manifest Českých dětí byl publikován mj. in: PLACÁK: *Fízl*, s. 148.
- ⁴ V usnesení vyšetřovatele oddělení vyšetřování VB Okresní správy SNB Česká Lípa por. Metála ze 17. 8. 1988 o zahájení trestního stíhání Stanislava Pence, Radka Šimiceho a Ivana Vaněčka pro trestný čin pobuřování bylo uvedeno, že od 14. 8. do 15. 8. 1988 „*neznámý pachatel rozházel a nalepil v prostoru města Doks a na hlavní plázi Máchova jezera v Doksech větší množství letáků vyzývajících k protestní rozptýlené manifestaci, která se měla uskutečnit dne 21. 8. 1988 jako protest proti přítomnosti Sovětských [sic] vojsk na území ČSSR v souvislosti se srpnovými událostmi v srpnu 1968.*
Provedeným vyšetřováním orgánů SNB byli jako pachatelé zjištěni Šimice Radek a Penc Stanislav, kteří letáky do Doks přivezli, a dále Vaněček Ivan, který společně s Šimicem a Pencem letáky po Doksech rozhazovali a vylepili na domech.“ LP, Sb. VONS, inv. č. 9/4, sign. I/1, kart. 8.
- Usnesením vyšetřovatele oddělení vyšetřování VB Okresní správy SNB Praha-východ ppor. Romanovského ze 14. 9. 1988 bylo zahájeno trestní stíhání Stanislava Pence a Romana Šimiceho pro trestný čin pobuřování, neboť „*dne 13. 8. 1988 ve večerních hodinách v Čelákovících, okr. Praha-východ, na veřejně přístupných místech vylepovali letáky se shodným textem, kterým byli občané vyzýváni, aby se dne 21. 8. 1988 připojili k tzv. rozptýlené demonstraci u příležitosti 20. výročí srpnových událostí roku 1968, přičemž text letáku označuje internacionální pomoc zemí Varšavské smlouvy a pobyt Střední skupiny sovětských vojsk v ČSSR za ,dvacet let trvajícím nezákonnou okupaci*“ . Tamtéž, sign. I/2, kart. 8.
- ⁵ Stanislav Penc uvedl, že rozšiřovali letáky i na jiných místech. Po zadržení v Doksech je krátce vyslýchali a poté odvezli do Prahy do budovy StB v Bartolomějské ulici. Na rozdíl od Šimiceho a Vaněčka se Penc k distribuci letáků nepřiznal, místo toho odmítl vypovídat. Podle svého názoru tak paradoxně z tohoto důvodu nebyl podroben osobní prohlídce. Příslušníci StB proto neobjevili množství letáků, které měl v tašce a které mohl po propuštění opět šířit. Viz rozhovor Stanislava Pence s Nikol Hauserovou uskutečněný 26. 6. 2011, HAUSEROVÁ: *Protirežimní demonstrace v srpnu 1988*, s. 121.
- ⁶ K případu Stanislava Pence, Radka Šimiceho a Ivana Vaněčka viz dále sdělení VONS č. 818 a 993, dokumenty č. 822 a 997.
- ⁷ K případu Lucie Váchové viz dále sdělení VONS č. 898, 1086 a 1097, dokumenty č. 902, 1090 a 1101. Dále viz zprávu o domovní prohlídce u Lucie Váchové, o jejím zadržení a výsledku uloženou in: LP, Sb. VONS, inv. č. 9/9, sign. IV/1, kart. 8.
- ⁸ K případu Jiřího Štencla viz jeho dopis Petru Uhlovi uložený in: LP, Sb. VONS, inv. č. 9/8, sign. II/1, kart. 8.